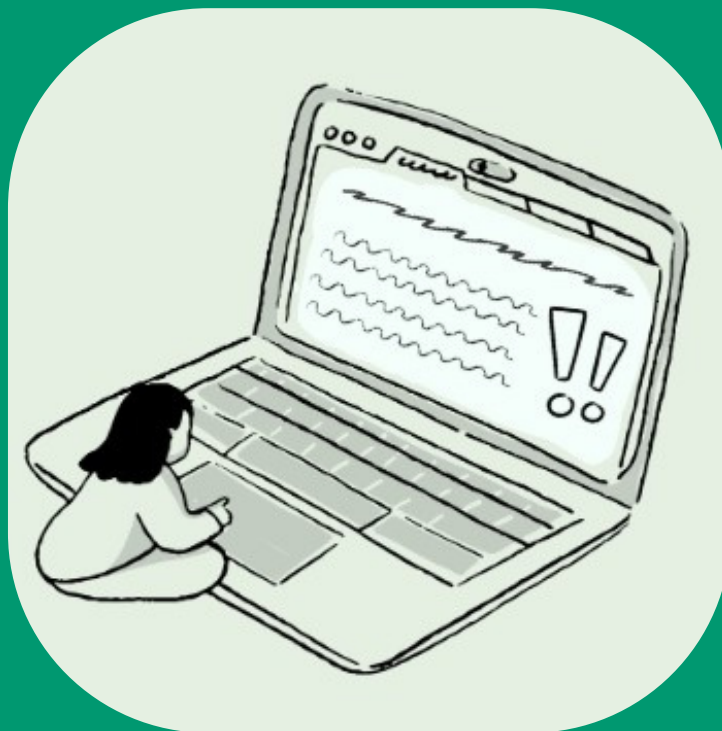

Rhyddid deallusol mewn oes o anhrefn gwybodaeth

Cynhadledd Llyfrgell a Gwybodaeth
9fed o Fai 2026

Siaradwyr a
Chrynodebau

**Siaradwr Allweddnod:
Rhyddid deallusol: gwerth
dadleuol i lyfrgelloedd?**

**Dulliau ymarferol o ddelio â
deunyddiau dadleuol mewn
llyfrgelloedd**

Dr David McMenemy

Mae David yn Ddarllenydd mewn Astudiaethau Gwybodaeth ym Mhrifysgol Glasgow. Mae ei waith yn canolbwyntio ar foeseg, rhyddid deallusol, a gwerth cyhoeddus gwasanaethau llyfrgell a gwybodaeth.

Mae wedi gwasanaethu mewn sawl rôl llywodraethu cenedlaethol, gan gynnwys Llywydd CILIP yr Alban (2025), Dirprwy Gadeirydd y Pwyllgor Rhyddid Deallusol (2025-), a Dirprwy Gadeirydd Panel Meincnod QAA ar gyfer Llyfrgellyddiaeth, Gwybodaeth, Gwybodaeth, Cofnodion a Rheoli Archifau. Mae ei ymchwil a'i arweinyddiaeth sectoraidd yn cyfrannu at ddatblygu safonau proffesiynol, polisi a chwricwlwm ar draws maes llyfrgell a gwybodaeth y DU.

Rhyddid deallusol: gwerth dadleuol i lyfrgelloedd?

Mae llyfrgelloedd erioed wedi llywio pwysau i gyfyngu mynediad, ond mae tensiynau diwylliannol a gwleidyddol heddiw yn gwneud y penblethau hyn yn fwy miniog nag erioed.

Mae'r araith gyweirnod hon yn archwilio hanes, moeseg a deinameg emosiynol sensoriaeth, gan ein herio i amddiffyn rhyddid deallusol gyda hyder, naws ac ymrwymiad newydd i wasanaethu ein holl gymunedau.

Dulliau ymarferol o ddelio â deunyddiau dadleuol mewn llyfrgelloedd

Mae'r sesiwn hon yn archwilio'r heriau moesegol sy'n wynebu llyfrgelloedd, o ddadleuon rhyfel diwylliant i bwysau mewnol, ac yn cynnig offer ymarferol ar gyfer eu llywio.

Bydd cyfranogwyr yn archwilio eiriolaeth, niwtraliaeth, hawliau a chenhadaeth, gan adael gyda sail foesegol gliriach a mwy o hyder i fynd i'r afael â phenblethau wrth gynnal y gwerthoedd sy'n diffinio ein proffesiwn.

Cwestiynu Popeth, Hyd yn oed Llyfrgellwyr?: Deall ac Ymyrryd mewn Ymchwil Cynllwyniol

Dr Yvonne Eadon

Mae Yvonne (nhw/hi), MLIS, yn Ddarlithydd mewn Astudiaethau Gwybodaeth ym Mhrifysgol Glasgow. Yn flaenorol, buont yn dal swyddi fel Athro Cynorthwyol yn Ysgol Gwyddor Gwybodaeth Prifysgol Kentucky ac fel Cymrawd Ymchwil Ôl-ddoethurol yn y Ganolfan Gwybodaeth, Technoleg a Bywyd Cyhoeddus (CITAP) yn UNC-Chapel Hill. Cafodd Dr. Eadon eu MLIS a'u PhD mewn Astudiaethau Gwybodaeth o UCLA, lle roeddent yn Uwch Ymchwilydd Doethurol yn y Ganolfan Ymchwiliad Rhyngrwyd Beirniadol (c2i2).

Mae eu hymchwil rhyngddisgyblaethol yn canolbwyntio ar gynhyrchu gwybodaeth o fewn diwylliannau ymchwil ymylol a chynllwyniol, ac yn tynnu ar geisio gwybodaeth ac ymddygiad, archifau digidol, astudiaethau camwybodaeth a twyllwybodaeth, astudiaethau cefnogwyr, ac astudiaethau gwyddoniaeth a thechnoleg ffeministaidd.

Cwestiynu Popeth, Hyd yn oed Llyfrgellwyr?: Deall ac Ymyrryd mewn Ymchwil Cynllwyniol

Mae “Gwneud eich ymchwil eich hun” yn nodwedd gydnabyddedig o feddwl cynllwyniol. Gyda’r gwthiad tuag at fynediad agored yn ystod y ddau ddegawd diwethaf, mae defnyddwyr y Rhyngrwyd yn gallu cael mynediad at symiau enfawr o ddata cynradd heb gyd-destunoli na chadw porth priodol a ddarparwyd yn hanesyddol gan weithwyr proffesiynol gwybodaeth.

Heb y bwlch dros dro hanfodol o ryngweithio dynol rhwng y noddwr/defnyddiwr a’r llyfrgellydd, gall dehongli redeg yn wyllt, gan droi i bob math o gyfeiriadau gwahanol, cynllwyniol ac fel arall. Ymhellach, pan geisir arbenigedd llyfrgellydd neu pan na ellir ei osgoi, gall dad-ddatgelu a gwirio ffeithiau’n uniongyrchol gael yr effaith groes i’r bwriadedig—yn enwedig pan gaiff llyfrgellwyr eu hystyried yn gynrychiolwyr y llywodraeth ac felly eu hamau.

Bydd y sgwrs hon yn trafod sut i adnabod llinellau ymholi cynllwyniol a thechnegau ar gyfer torri ar draws neu ymateb i ymchwil cynllwyniol trwy ddad-ddwysáu heb farnu, anogaeth ddeallusol, ac empathi epistemig.

Bydd y prif bwyntiau i’w cymryd yn cynnwys: cydnabod nodweddion ymchwil cynllwyniol, technegau ar gyfer meithrin ymddiriedaeth gydag ymchwilwyr cynllwyniol heb annog ideoleg niweidiol, a chynnal rhyddid deallusol yn wyneb lledaeniad camwybodaeth a twyllwybodaeth .

Ailystyried Llyfrgelloedd Digidol ar gyfer oes AI

Jason Evans

Jason yw Rheolwr Data Agored ac Arweinydd Deallusrwydd Artiffisial yn Llyfrgell Genedlaethol Cymru. Ers dros ddegawd mae wedi rheoli prosiectau i wella cynnwys ar Wicipedia Cymraeg. Mae'n gweithio i eiriol dros fynediad agored o fewn y sector diwylliant ac yn gweithio i gefnogi rhannu gwybodaeth mewn ieithoedd llai ac am grwpiau heb gynrychiolaeth ddigonol.

Mae wedi datblygu prosesau ar gyfer trawsnewid metadata'r Llyfrgell yn ddata agored cysylltiedig cyfoethog a chysylltu gwybodaeth ar draws ieithoedd, setiau data a sefydliadau. Mae'n cyngori Llywodraeth Cymru ar Ddata Iaith Gymraeg, ar hyn o bryd yn eistedd ar Gyngor Aelodau Europeana ac yn cadeirio grŵp llywio Cymuned Effaith Europeana.

Ailystyried Llyfrgelloedd Digidol ar gyfer oes AI

Mae'r ffordd y mae pobl yn cael mynediad at wybodaeth yn newid yn gyflym. Mae AI cynhyrchiol yn creu cyfleoedd newydd i rannu gwybodaeth ond mae hefyd yn tarfu ar ddisgwyliadau hirhoedlog o wiriadwyedd a thryloywder. Beth mae hyn yn ei olygu i lyfrgelloedd, a sut mae'n rhaid i ni addasu i aros yn berthnasol?

Mae'r sgwrs hon yn archwilio ymchwil gyfredol ar ymddygiad defnyddwyr sy'n esblygu a'i oblygiadau ar gyfer gwasanaethau llyfrgell ddigidol. Gan dynnu ar enghreifftiau o Lyfrgell Genedlaethol Cymru a sefydliadau eraill, bydd yn dangos sut y gellir defnyddio offer AI yn adeiladol i baratoi data llyfrgell ar gyfer rhyngweithrededd AI gwell ac i gefnogi mynediad digidol sy'n barod ar gyfer y dyfodol.

O'r Ystafell Ddosbarth i'r Gymuned: Ysgol a'r Cyhoedd: Llyfrgelloedd yn Llywio Sensoriaeth a Chamwybodaeth

Alison King

Llyfrgellydd yn Ysgol Kings Monkton yng Nghaerdydd yw Alison. Ar hyn o bryd mae hi'n Gadeirydd Grŵp Llyfrgelloedd Ieuenctid Cymru ac yn gynrychiolydd Cymru ar bwyllgor Grŵp Llyfrgelloedd Ieuenctid Cenedlaethol.

Roedd Alison yn feirniad ar gyfer medalau Carnegie yn 2020 a 2021, ac aeth ymlaen i Gyd-gadeirio Tîm Adnoddau Carnegie, gan gefnogi cyflwyno'r cynllun cysgodi mewn ysgolion a llyfrgelloedd cyhoeddus ledled y DU. Ar hyn o bryd mae hi'n Gadeirydd Etholedig, a bydd yn Cadeirio'r gwobrau ar gyfer eu 90fed pen-blwydd yn 2027.

Yn 2023, cafodd ei chydnabod ar restr CILIP 125 am ei chyfraniadau i'r sector llyfrgelloedd ac mae'n eiriolwr angerddol dros lyfrgelloedd a llyfrgellwyr ym mhob ysgol.

O'r Ystafell Ddosbarth i'r Gymuned: Ysgol a'r Cyhoedd: Llyfrgelloedd yn Llywio Sensoriaeth a Chamwybodaeth

Julie Golden

Julie yw Goruchwyliwr Llyfrgell Ymddiriedolaeth Ddiwylliannol Awen, gan reoli tîm bach ond perffaith. Ar ôl dal amrywiaeth o swyddi ers 2018, mae Julie yn hynod falch o fod yn gwasanaethu'r gymuned y ganed hi iddi ac y mae hi'n dal i berthyn iddi. Mae hi'n aelod o CILIP, ac yn aelod gweithredol o Bwyllgor Grŵp Llyfrgelloedd Ieuencid Cymru a'r Pwyllgor Llyfrgelloedd Cyhoeddus a Symudol.

Yn 2023, cydnabuwyd gwaith Julie gan CILIP a'i chynnwys ar eu rhestr o 125 o Lyfrgellwyr i'w gwyllo. Ar hyn o bryd mae Julie yn gweithio tuag at ei Siarteriaeth ac roedd yn anrhydedd iddi fod yn rhan o banel beirniadu Llyfr Cymraeg y Flwyddyn 2026..

O'r Ystafell Ddosbarth i'r Gymuned: Ysgol a'r Cyhoedd: Llyfrgelloedd yn Llywio Sensoriaeth a Chamwybodaeth

Mae'r sesiwn hon yn dwyn ynghyd safbwyntiau ysgolion a llyfrgelloedd cyhoeddus ar sensoriaeth a chamwybodaeth ym mywydau'r bobl ifanc a'r oedolion sy'n ffurfio'r cymunedau rydyn ni'n eu gwasanaethu. Mae'n archwilio rôl esblygol llyfrgelloedd a llyfrgellwyr mewn tirwedd gynyddol gymhleth.

Gan dynnu ar brofiad rheng flaen, byddwn yn rhannu strategaethau ymarferol y gellir eu hymgorffori mewn rhyngweithiadau bob dydd, a bydd y cynrychiolwyr yn gadael gyda dulliau addasadwy i gefnogi defnyddwyr i gwestiynu, gwerthuso a llywio'r wybodaeth maen nhw'n dod ar ei thraws.

Agored i Bawb, Cyfrifol i Hanes: Rheoli Treftadaeth a Gynhyrchir gan Ddefnyddwyr yng Nghymru

Rheinallt Jones

Rheinallt yw Rheolwr Rhaglen Casgliad y Werin Cymru (PCW), y platfform treftadaeth ddigidol cenedlaethol dan arweiniad Llyfrgell Genedlaethol Cymru. Gyda dros 20 mlynedd o brofiad mewn datblygiadau treftadaeth ddiwylliannol ddigidol ac ymgysylltu cymunedol, mae'n arwain rheolaeth rhaglen genedlaethol ddwyieithog PCW, gan oruchwylio platfform sy'n cysylltu cyfranwyr amrywiol sydd wedi cyhoeddi dros 170,000 o eitemau treftadaeth ddigidol ar-lein.

Yn eiriolwr angerddol dros ddemocratiaeth ddiwylliannol a chyfranogiad cynhwysol, mae Rheinallt wedi sicrhau cyllid cyhoeddus sylweddol dros y blynyddoedd ac wedi meithrin partneriaethau ar draws Llywodraeth Cymru, archifau, amgueddfeydd, llyfrgelloedd a chymunedau gwaelodol ledled Cymru. Mae ganddo radd Meistr mewn Arloesi Cymdeithasol a Newid o Brifysgol Caergrawnt.

Agored i Bawb, Cyfrifol i Hanes: Rheoli Treftadaeth a Gynhyrchir gan Ddefnyddwyr yng Nghymru

Mae Berian Elias yn gweithio i raglen Casgliad y Werin Cymru, ac wedi'i leoli yn Llyfrgell Genedlaethol Cymru.

Mae ei rôl fel Swyddog Ymgysylltu Cymunedol yn canolbwyntio ar ddarparu hyfforddiant a chefnogaeth i unigolion, grwpiau a sefydliadau i ddogfennu, digideiddio a rhannu deunyddiau sy'n adlewyrchu hanes a threftadaeth Cymru.

Deallusrwydd Artiffisial Cynhyrchiol a llythrennedd gwybodaeth: llywio'r dirwedd wybodaeth newydd mewn AU

Philippa Price

Mae Philippa yn Uwch Swyddog Llyfrgell ym Mhrifysgol Abertawe ac mae ganddi dros 20 mlynedd o brofiad mewn llyfrgelloedd addysg uwch.

Mae ei gwaith wedi cynnwys cefnogaeth bynciol i fyfyrwyr trwy arweiniad ac addysgu un-i-un, trefnu digwyddiadau, cysylltu â sefydliadau allanol, a chefnogi datblygu casgliadau.

Mae ganddi ddiddordeb arbennig mewn ymarfer a phedegogiaeth gynhwysol. Yn aelod Siartredig o CILIP, mae gan Philippa hefyd TAR mewn Addysg a Hyfforddiant Ôl-orfodol ac mae'n Gymrawd Advance HE.

Deallusrwydd Artiffisial Cynhyrchiol a llythrennedd gwybodaeth: llywio'r dirwedd wybodaeth newydd mewn AU

Bydd Philippa yn trafod effaith modelau AI cynhyrchiol fel Chat GPT ar ymddygiad myfyrwyr prifysgol wrth geisio gwybodaeth. Bydd hi'n rhannu ei phrofiad o gefnogi myfyrwyr yn y dirwedd newidiol hon.

Bydd cyfle i gyfranogwyr fyfyrrio ar ffyrdd y gall sgiliau llythrennedd gwybodaeth helpu myfyrwyr (ac eraill) i ddod o hyd i wybodaeth ddibynadwy a pha mor bell y gallai fod angen i sgiliau traddodiadol addasu gyda thechnoleg sy'n newid.

Dal proffesiynoldeb yn ein poced gefn – wynebu'r dyfodol fel gweithwyr proffesiynol dibynadwy

Prosiect Chwiliwyr Gwych Google

Sonia Ramdhian

Fel Prif Swyddog Datblygu CILIP, mae Sonia yn arwain datblygiad diwylliant, gallu, cynnwys a hygrededd y sector CILIP i gyflawni pwrpas craidd ac amcanion busnes fel corff proffesiynol a chymdeithas aelodaeth. Mae hi'n gyfrifol am gysylltu, grymuso a hyrwyddo aelodau a phroffesiynau ar draws llyfrgelloedd, rheoli gwybodaeth a rheoli gwybodaeth.

Ar ôl ennill ei MA Llyfrgellyddiaeth o Brifysgol Sheffield ym 1996, mae hi'n dod â phrofiad helaeth fel llyfrgellydd ac ymarferydd rheoli gwybodaeth, gan weithio mewn rolau ar draws prifysgolion, gwasanaethau ymgynghori a phroffesiynol, bancio buddsoddi, a'r sectorau meddalwedd i'w gwaith o gefnogi'r proffesiwn a gweithwyr proffesiynol y dyfodol.

Mae rolau blaenorol yn CILIP wedi cynnwys cefnogi Rhwydweithiau Aelodau, datblygu cofrestru proffesiynol ar gyfer Rheoli Gwybodaeth, a chyfrifoldeb strategol am wasanaethau proffesiynol CILIP, gan gynnwys achredu, hyfforddiant, y Ganolfan Sgiliau a Gwybodaeth Broffesiynol (PKSB) a'n cymunedau.

Dal proffesiynoldeb yn ein poced gefn – wynebu'r dyfodol fel gweithwyr proffesiynol dibynadwy

Mae gan CILIP ddiffiniad agored a chynhwysol o broffesiynoldeb. Nid yw ein diffiniad o 'broffesiynol' i fod yn gyfyngedig, mae i fod yn groesawgar, yn gynhwysol, ac yn fuddiol i'r rhai sy'n gweithio yn ein sector.

Bydd y sesiwn hon yn archwilio sut y gall dull CILIP o broffesiynoldeb gefnogi hyder mewn bod yn weithiwr proffesiynol dibynadwy a'ch cefnogi i wynebu dyfodol posibl gwahanol.